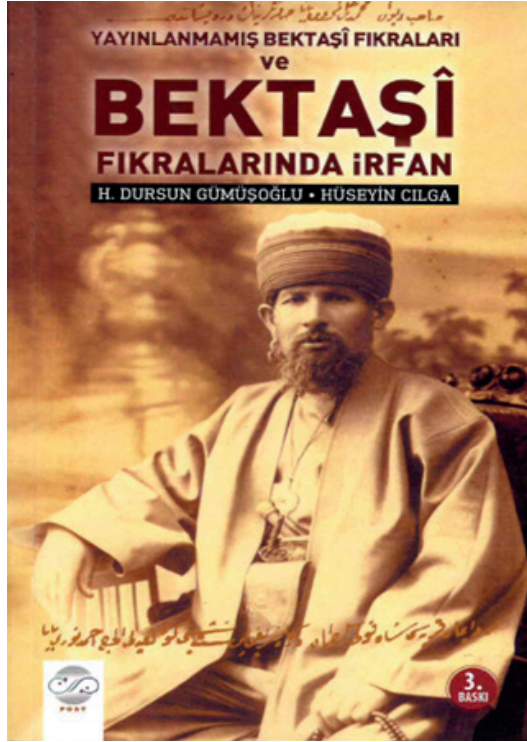

Gümüşoğlu, H. Dursun ve Cılga, Hüseyin (2019). *Yayınlanmamış Bektaőı Fıkraları ve Bektaőı Fıkralarında İrfan*. İstanbul: Post Yayınları.
ISBN: 978-605-9444-17-0. 287 sayfa.

Elif EROĞLU ÖZKAN *

Bu çalışmanın konusu H. Dursun Gümüşoğlu ve Hüseyin Cılga tarafından kaleme alınan “*Yayınlanmamış Bektaőı Fıkraları ve Bektaőı Fıkralarında İrfan*” adlı eserin tanıtımıdır. Araştırma-inceleme türündeki eserin ilk basımı Őubat 2017, geniőletilmiő ve gözden geçirilmiő ikincisi baskısı Eylül 2017 ve çalıőmamıza konu olan yeniden geniőletilmiő ve gözden geçirilmiő üçüncü baskısı ise Aralık 2019 tarihlidir. Eser, 287 sayfadan oluőmaktadır.

* Yüksek Lisans Öđrencisi, Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Alevi Bektaőı Kültürü Anabilim Dalı, Ankara/ Türkiye, ozkan-clif@hbv.edu.tr, ORCID: 0000-0002-2036-8377.

Sunuş ve ön sözün ardından ilk bölümde Bektaşilik ve Bektaşî kavramları üzerinde durulmuştur. Literatürde XIII. yüzyılda ortaya çıkan ve Hacı Bektaş Velî öğretileri etrafında şekillenen gayrisünnî bir tasavvufî ekol olarak tanımlanan Bektaşilik hakkında yazarlar: “*Bektaşilik; Allah’ın varlığına, Kur’an-ı Kerim’in hak kitap, Hazreti Muhammed’in en son peygamber, Hazreti Ali’nin velilerin ilk halkası olduğuna ve Hacı Bektaş Velî’nin pârlığına inanan, İslâm’ın tasavvufî bir yorumudur.*” (Gümüšoğlu ve Cılga, 2019: 15) tanımını yaptıktan sonra Bektaşiliğin esasları hakkında öz bilgiler vermişlerdir.

Ardından gelen bölümde konusu sebebiyle Türk Edebiyatında fıkraların yeri ve önemine değinilip Bektaşî fıkralarının genel özellikleri üzerinde durulmuştur. Bektaşî fıkraları üzerine Prof. Pertev Naili Boratav ve Prof. Dr. Dursun Yıldırım tarafından yapılan çalışmalardan¹ bahsedilmiştir. Boratav’a göre Bektaşî fıkralarında Bektaşî’nin Tanrı ile senli benli teklifsiz ve pervasız konuşması, haksızlıkların hesabını sorması, onu sorguya çekmesi ve serzenişte bulunması inkâr değil tenkittir. Bektaşî, günümüz düşünce özgürlüğüne susamış ve her türlü bağnazlıklardan bunalmış olanlara tatlı hikâyelerin gerisinden gülümsemekte ve iyimser yüzüyle seslenmektedir (Boratav, 1982: 318-327). Yıldırım ise “*Bektaşî fikra tipi taasuba, katılığa karşı hoşgörüyü temsil eder. Olayları gülünçleştirerek, halkı eğlendirmeyi değil, güldürürken öğretmeyi ve eğitmeyi esas almıştır. Bektaşî, dini ve Tanrı’ya şekli tarafıyla ele almaz. Tanrı, korkulacak bir varlık değildir.*” demektedir (Yıldırım, 1976: 29-33).

Bektaşî fıkralarında, Bektaşî irfanı ile çelişen durumlar hakkında tespitlerde bulunulan bölümde, özellikle Bektaşîlerin sadaka alması, üstü başı pejmürde, kirli ve yırtık giysiler içinde dolaşması gibi yanlış yargılar ve çalışmayan, tembel Bektaşî figürüne karşın bilgilendirmelerde bulunulmuştur. Devlet tarafından diğer tarikat tekkelerinde olduğu gibi, kendilerine tahsis edilen öşür, taamiye ve tuz ocakları işletme hakkı dışında sadece halktan kendi rızalarıyla “*nijâz*” adı verilen bağışları kabul eden Bektaşîler, kesinlikle sadaka toplamamaktadırlar (Gümüšoğlu ve Cılga, 2019: 26). Bu hususta özellikle belirtmek gerekir ki 18 ve 19. yüzyıllarda tekkeler ve özellikle Bektaşî tekkeleri birer iktisadî yapı dolayısıyla da birer iktisadî güç olarak toplum bünyesindeki yerlerini almışlardır (Soyyer, 2005: 22). Yine çok küfür eden, kaba konuşan, insanları rencide eden fıkralar da Bektaşî fıkraları olmadığı gibi fıkralarda kadına düşkün, çapkın tasvir edilen kişi de Bektaşî değildir. Benzeri birçok yanlış bilinen husus hakkında bilgi verdikten sonra yazarlar sonraki bölümde

1 Bk. Yıldırım, 1976; Boratav 1982.

Bektaşî fıkralarının karakteristik özellikleri ve içerdiği mesajları açıklamaktadırlar. İlk olarak belirtmek gerekir ki Bektaşî fıkralarındaki kişi ve olayların yaşanmışlıklarının doğrulanması mümkün değildir. Herhangi bir kimseye ait olan bir olay sonradan Bektaşî'ye mal edilmiş olabilir (Gümüšoğlu ve Cılga, 2019: 30). Fıkralarda dini reddeden, Tanrı ile teklifsiz konuşan, hesap soran Bektaşî; Tanrı'yı fıkralardaki zahid tasvirinin aksine sığınılacak, konuşulacak hatta şaka yapılacak bir makam olarak görür (Soyyer, 2019: 95). Bir fıkrada "*Allah'ın dediği olur.*" mesajı verirken bir diğerinde, insanların Allah'a yakarışlarının sadece menfaat temini ile ilgili olmasını kınar, eleştirir. Ayet ve hâdis temelli fıkralarda ahiret hayatından Tanrı inancına ve insana kadar çok geniş konulara değinilir. Bir fıkrada Babaerenlere sorarlar: "*Cennet ve Cebennem acaba var mıdır?*" Babaerenler de şöyle cevap verir: "*Sen hazırlıklı git de ister olsun ister olmasın.*" Dikkat edilirse burada ahireti inkâr söz konusu değildir. Aksine "*Dünyada dengeli yaşayanlar için korkacak bir şey yoktur.*" mesajı verilmektedir. Kur'an-ı Kerim'de "*Gözünüzü açın, Allah'ın velileri için hiçbir korku yoktur. Tasaya da düşmezler onlar.*"² buyrulmaktadır (Gümüšoğlu ve Cılga, 2019: 37). Dinî konular haricinde sosyal hayattan da kesitler sunan Bektaşî fıkraları, toplum içinde yardımlaşma, iyi niyet, paylaşımcılık, aile gibi konulara da değinir. Kâzım Baba, bir gün Fatih'teki Tayyare Parkı'nda otururken dilenciler, kanepeleri dolaşarak sadaka isterler. Dilenciler kimden sadaka istese hep aynı cevabı alırlar: "*İnayet ola.*" Sıra Kâzım Baba'ya gelir. O da bir miktar para verir. Dilenciler parkı bir tur daha dolaşır. Herkesten yine aynı cevap: "*İnayet ola.*" Sıra tekrar Babaerenlere gelir, yine bir miktar para verir. Dilencilerin parkı turlamaları devam eder, ama cevap yine aynı: "*İnayet ola.*" Sıra tekrar Babaerenlere gelince, cebinden son bozuk parayı çıkarır verirken de kaşlarını çatarak "*Nihayet ola*" der. İyilik ve yardımlaşmanın iyi bir davranış olması ile birlikte, bu kıssada iyi niyeti suistimal etme durumlarının da gözardı edilmemesi gerektiği vurgulanmaktadır (Gümüšoğlu ve Cılga, 2019: 45). Yayınlanmış Bektaşî fıkralarında yer alan olayların genellikle Osmanlı döneminde yaşandığı gözlemlenmektedir.

Sonuç bölümünde yazarlar, eserin amacından da bahsettikten sonra çalışmanın yöntem ve içeriği hakkında bilgi vermişlerdir. Eser, diğer yayımlanan kitaplardan farklı olarak özellikle hiç yayınlanmamış veya sözlü gelenekte mevcut olup yazıya aktarılmamış fıkraları da içermektedir. Bununla birlikte fıkraların ana karakteri erkek Bektaşî'den farklı olarak, Bektaşî anaları tarafından da söylenmiş fıkralara da yer verilmiştir. Son bölümde ise saha araştırmalarında gerçek kişilerden ve yaşanmış olaylardan derlenenler içinden seçilen fıkralar paylaşılmıştır.

2 Yunus Sûresi, 62. ayet.

Derin tasavvufî yapısı, insan ve Allah sevgisi merkezli bir inanç olan Bektaşîlik, Hacı Bektaş Veli'den günümüze kadar en aktif olarak varlığını sürdürdüğü dönemlerde bile, heteredoks ve bi'dat olarak nitelendirilmiş, zaman zaman toplum nazarında uzak durulması gereken konumuna düşürülmüştür. Sayıca az da olsa bazı fıkralarda çizilen Bektaşî karakterine de bu bakış açısı yansımakla birlikte genel anlamıyla Bektaşî fıkraları Bektaşîliğin her ögesini barındıran, Kur'an temelli ana fikirleri ile Bektaşîlik ve halk arasında bir köprü görevi görmektedir. Bu işlevi ile Bektaşî fıkraları, dışardan bakan için Bektaşîlik ile ilgili soruların da cevabı olacaktır. Bektaşî'ye sorulan sorularda hem "Bektaşî nasıl yaşar?" hem de "İnsan nasıl yaşamalıdır?" sorularının cevapları aranır. Bununla birlikte Bektaşîliğe atfedilen çoğu fıkrada da Bektaşî, tıpkı Nasrettin Hoca fıkralarında olduğu gibi halkın sesi, doğruları söyleyen konumundadır. Bektaşî'ye verilen bu rol de her şeye rağmen Bektaşîliğin toplum içindeki konumunu, önemini göstermektedir. Eserde yer alan güncel yaşanmış olaylardan derlenen fıkralarda bu rolün günümüzde de devam ettiğinin göstergesidir. Anabacılara ve bacılara ait fıkraların olduğu bölüm ise Bektaşîlik içinde kadının aktif rolünü ve önemini göstermektedir. Sonuç olarak sözlü geleneğe ve arşive sahip kültürler için anlatıları yazıya dökmenin o inanç kültürü için önemi paha biçilemezdir. Hem yazılı kaynak ve hafıza oluşturma hem de kültürün tanıtımı açısından eser çok önemli bir misyonu yerine getirmektedir.

KAYNAKÇA

- BORATAV, P. N. (1982). *Folklor ve Edebiyat II*. İstanbul: Adam Yayınları.
- GÜMÜŞOĞLU, H. D. ve Cılga, H. (2019). *Yayınlanmamış Bektaşî Fıkraları ve Bektaşî Fıkralarında İrfan*. İstanbul: Post Yayınları.
- SOYYER, A. Y. (2005). *19. Yüzyılda Bektaşîlik*. İzmir: Akademi Kitabevi.
- (2019). *Hünkâr-Ansiklopedik Bektaşîlik Sözlüğü*. İstanbul: Post Yayınları.
- YILDIRIM, D. (1976). *Türk Edebiyatında Bektaşî Tîpîne Bağlı Fıkralar*. Ankara: Kültür Bakanlığı Millî Folklor Araştırma Dairesi Yayınları.